

IHMISEN SIELU JA JÄLLEENSYNTYMINEN

Pekka Ervastin esitelmä 4.8.1928
Esitelmäsarja Jyväskylän kesäkursseilla
Esitelmä nro 3

Sielua, eli niinkuin nykyaikaiset filosofit ja psykologit mieluumin sanovat, sielunelämää ajatellessamme joudumme heti toisenlaiseen maailmaan kuin ruumiista puhuttaessa. Jos ruumis, tämä meidän näkyväinen, fyysillinen ruumiimme, jos se kaiken tiedon valossa on taideteos, on luonnon valmistama taideteos, merkillinen organismi, jossa emme voi ainakaan nykyään suuria muutoksia odottaa, vaan joka pysyy meidän silmiemme edessä samanlaisena rakenteeltaan – tietysti se kasvaa iän mukana ja sitten taas vanhuuden lähetessä kutistuu kokoon – niin sielu sitävastoin vie meidät aivan kuin työpajaan, jossa kaikki muuttuu ja kaikki virtaa ja juoksee, kaikki sykkii elämää. – Ihmisen sielu ei pysy paikallaan. Jos me uskoisimme, että ihmisen sielunelämä on stabiili, silloin emme voisi ajatella mitään kasvatusta, mitään lasten kouluttamista, sillä ei siitä silloin olisi mitään hyötyä. Me olemme kaikki vakuutettuja siitä, että meidän sielunelämämme on juoksevaa. Se muuttuu, se kehittyy ja mikä on kaikista huomattavinta ihmisen sielunelämän suhteen on se, että jos ihmiset ruumiinrakenteensa puolesta ovat toistensa kaltaiset, ovat he taas sielunelämänsä puolesta sängen erilaisia. Meillä ihmisillä on erilaisia taipumuksia, erilaisia kykyjä ja harrastuksia. Meillä on erilaisia paheita ja erilaisia hyveitä. Me olemme erikaltaisia sielultamme juuri siinä merkityksessä, että meidän sielumme sisältö, meidän sielunelämämme on niin toisistamme poikkeavaa. Ei kukaan ihminen ole sielultaan aivan samanlainen kuin toinen. Tämä seikka on juuri antanut aihetta moniin ajatuksiin. Monella tavalla ovat ihmiset kysyneet, kuinka on mahdollista että me ihmisinä olemme niin erilaisia. Kuinka se elämän kannalta on

mahdollista? Kuinka on selitettävissä, että ihmisten sielunelämä on niin erilaista?

Jos me ihmiset totuudenetsijöinä kysymme, niin me kysymme vielä tarkemmin, kuinka on mahdollista, että ihmiset jo syntyessään ovat sielultaan erilaisia? Minkätähden toinen on syntynyt kaikenlaisilla hyvillä taipumuksilla ja toinen sitävastoin huonoilla ja pahoilla taipumuksilla. Ihminen on aivan kuin predestinoitu, edeltäkäs in määrätty joko onnelliseen elämään taikka elämään, joka on täynnä ristiriitoja ja täynnä tuskia hänen sisässään. Kuinka oikeudellisen maailman järjestyksen kannalta tämä on ymmärrettävissä? Useimmat ihmiset ovat tyytyneet silloin vastauksiin, joita heille ovat tarjonneet kaikista terävimmät ajattelijat meidän aikanamme viimeisten vuosisatojen kuluessa, jotka eivät ole tahtoneet uskoa mihinkään muuhun, kuin mitä aisteillamme voimme havaita. He ovat selittäneet, että ihmisen sielu, ihmisen sielunelämä kulkee perintönä vanhemmista lapsiin, sukupolvesta sukupolveen. Sentähden aina ihmisissä, ihmisyksilöissä on juuri niitä taipumuksia pahaan ja hyvään, joita on heidän vanhemmissaan ja esivanhemmissaan. Sillä tavalla he selittävät, että eri suvuissa, eri perheissä, kodeissa ja roduissa on sielunelämä yksilöillä niin erilainen. Mutta sittenhän on huomattu, että joskus syntyy hyvin voimakkaita yksilöitä, semmoisia ihmisiä, joiden sielunelämä poikkeaa suuresti koko perheen ja koko suvun, ehkä koko rodun yleisestä sielunelämästä. Silloin nämä materialistisella tavalla katselevat ajattelijat jäävät mykkinä miettimään. He kohauttavat olkapäitään ja puhuvat luonnonoikuista. Eihän voi sanoa mitään varmasti, sattumiahan on aina. Sillä tavalla he sattuman varassa koettavat selittää niin merkillisiä asioita kuin nerokkuutta ihmisessä. Joku ihminen syntyy loistavana nerona ja hän on ainoastaan luonnon oikku, hän on sattumalta sellaiseksi syntynyt. Meidän täytyy sanoa, että on suuria joukkoja, jotka eivät tällä tavalla osaa ajatella. On paljon, jotka ajattelevat vähän syvemmälle. He ovat antaneet toisenlaisen ratkaisun tälle kysymykselle sielujen erilaisuudesta. He ovat

selittäneet, että aina kun ihminen syntyy, niin Jumala luon hänelle sielun. He ovat siis vedonneet johonkin näkymättömään, johonkin suureen elämään, joka on näiden näkyväisten ilmiöiden takana. He ovat sitä salaisuutta nimittäneet Jumalaksi ja he ovat häneen uskoneet ja sanoneet, että hän on vastuunalainen siitä, että ihmisten sielut ovat erilaisia. Tämä kyllä jollain tavalla selittää sielujen erikaltaisuuden, sillä jos ajatellaan, että on olemassa luoja, joka kykenee vapaasti tekemään mitä hän kullekin parhaaksi näkee, niin siinä ei ole mitään mahdotonta siinä ajatuksessa, että hän loisi ihmiselle sielun silloin kun ruumis syntyy. Mutta koska aina Jumalaan uskovaiset ihmiset samalla juuri tahtovat metafysisillä uskollaan selittää ja todistaa itselleen ja toiselle, että maailmaa johtaa järki, ainakin jokin suuri tajunta, joka on täynnä hyvyttä, joka on täynnä rakkautta kaikkia eläviä kohtaan, niin he itse asiassa joutuvat hyvin vaikean umpisokkeloon, kun he sanovat, että Jumala kulloinkin luo sielun kun ihminen syntyy. Silloin he tekevät Jumalansa vastuunalaiseksi niistä onnettomista ihmissieluista, jotka syntyvät maailmaan täynnä taipumuksia pahaan. Koska Jumala loi heidän sielunsa, niin nuo ihmiset itse eivät ole millään tavalla vastuunalaisia omasta häijyydestään, pahoista teoistaan ja taipumuksistaan. Uskovaiset tekevät samalla äärettömän suuren, loogillisen virheen, kun he seuraavassa silmänräpäyksessä puhuvat siitä, että Jumala saattaa loukkaantua ihmissielujen pahuuteen ja rangaista ihmisiä sillä tavalla, että hän kuoleman jälkeen syö onnettomat ihmissielut iankaikkiseen kadotukseen. Tällä tavalla he ovat tehneet suuren loogillisen virheen ja he ovat samalla tunnustaneet, että se Jumala ei ole mikään oikeuden ja rakkauden Jumala, vaan joku häijy olento, joka oikuttelee ja tekee mitä hänen päähänsä juolahtaa, jolla ei ole mitään siveellisiä periaatteita, vaan joka toimii aina kulloinkin kuinka häntä haluttaa. Sentakia eräs hindulainen kysyi kerran kristityltä lähetyssaarnaajalta, joka oli puhunut kristinuskosta ja sielujen syntymisestä, sielujen luomisesta: Te sanotte siis, että

teidän jumalanne aina luo sielun silloin kun ihmisruumis sikiää ja syntyy? – Tietysti, vastasi lähetyssaarnaaja. – No, niin, sanoi hindulainen, kyllä kai tiedän jumalanne pitää omat käskynsä, ne käskyt, joista täällä on puhuttu ja joita teidän selityksenne mukaan on 10 ja joita kristityn ihmisen tulee totella? Kuinka, tietysti se on sillä tavalla. Jumala itse noudattaa näitä käskyjä, hän on niiden sielu ja ydin. – Vai niin, sanoi hindulainen, kuinka Te sitten selitätte, että Jumalanne on sanonut: älkää tehkö aviorikosta ja sitä aviorikosta paljon tehdään? Ihmiset eivät jaksakaan noudattaa sellaista lakia, semmoista käskyä, vaan he tekevät aviorikoksen. Kuinka siis Jumala siihen suostuu ja itsekkin on mukana aviorikoksessa, koska hän luo sielun sille ruumiille, joka aviorikoksessa syntyy? Tämä oli niin häijy kysymys ja huomautus hindulaisen taholta, että lähetyssaarnaaja huomasi parhaaksi lähteä toiseen kokoukseen. Tämmöinen pieni huomautus voi jo saada suuresti epäilemään tuon selityksen pätevyyttä. Emme myöskään voineet tyytyä tuohon materialistiseen käsitykseen, että sielu kulkisi perintöä vanhemmasta lapseen. Miten meidän on sitten käsitettävä tämä sielu?

Pitäkäämme kiinni siitä tosiseikasta, että sielunelämä on juokseva elävää, kehittyvää. Sielu ei ole mikään kankea käsite. Se on nimitys jollekin meidän sisällämme, joka saattaa kehittyä ja muuttua. Pitäkäämme kiinni siitä, että me voimme kasvattaa ihmissielua, että me voimme kasvattaa itseämme ja että aivan kuin jokainen ihminen tietää ja myöntää, ulkonaiset olosuhteet muovailevat ja kasvattavat ihmisten sielunelämää ja että heidän sielunelämänsä on niin muuttuvaa laatua, että jos muutamme maasta toiseen, niin uudessa maassa heidän sielunelämänsä alkaa muuttua. Jos pidämme kiinni tästä, että sielu, että meidän sielunelämämme itseasiassa on jotakin kehittyvää, on jotakin, jonka perussävel on kehittyminen ja kehitysmahdollisuus, silloin voimme syystä kysyä: eikö se, että meidän sielumme, meidän sielunelämämme on semmoinen kuin se on, että se on

määrätynlainen syntyessämme jo – heti syntyessä se ei tule näkyviin tämä erilaisuus, mutta sitten vähitellen – eikö se, että me synnymme erilaisilla taipumuksilla jo todista, eikö se ainakin vaadi semmoista selitystä, että tässä on kehitys takana. Minkätähden meidän sielunelämämme nyt olisi kehitystä, ellei se myös olisi aina kehittynyt, ellei sen takana olisi kehityshistoria? Kun me synnymme tänne ja synnymme erilaisina, niin kaikista luonnollisin ajatus on epäilemättä tuo, että meidän sielunelämämme on kehittynyt semmoiseksi kuin se on.

Missä se sielunelämä on kehittynyt? Se on kehittynyt ennen syntymistä. Meidän sielunelämämme on täten kehityksen tulos, joka kehitys on tapahtunut ennen syntymistä tänne maan päälle. Missä tämä kehitys on tapahtunut? Siinä voimme ajatella sellaista mahdollisuutta, että sielunelämä ihmisessä on kehittynyt jossain näkymättömässä maailmassa taikka että se on kehittynyt jossain toisessa tähdessä taikka sitten, niin kuin minusta on luonnollisinta ajatella, että meidän sielunelämämme on ennen asustanut ruumiissa tämän maan päällä ja se että meidän sielunelämämme siis on jälleensyntymisen tulos.

Jälleensyntymiskäsite sisältää sen, että me ihmisolentoina ilmestymme kerta toisensa perästä tänne maan päälle. Me emme ole täällä ensimmäistä kertaa. Me olemme täällä ennen olleet ja taas tulemme ja meidän sielunelämämme kehittyy tämän jälleensyntymisen välityksellä. Tämä ei ole mikään uusi ajatus ja ei suinkaan meidän aikamme keksintö. Se on hyvin vanha elämäkatsomus. Se on hyvin vanha itämailla aina vallinnut näkökanta, jota nimitetään eri nimillä. Koulussa jo saadaan lukea, että Egyptissä uskottiin sielunvaellukseen. Ihmisen sielu oli saattanut olla ennen ihmisessä ja kuoltuaan mennä eläimeen. Joskin voimme ymmärtää, että tuommoinen näkökanta sielunvaelluksesta on sangen alkuperäistä laatua ja saatamme olla varmat siitä, ettei se ollut varsinainen Egyptin uskonto, niin kun me menemme Kiinaan ja Japaniin ja siellä kuulemme jälleensyntymisestä, huomaamme, että ainoastaan kaikista

oppimattomimmat ja sivistymättömimmät kansankerrokset voivat ajatella, että ihminen kuoltuaan menee asumaan eläimen ruumiiseen. Kaikki ajattelevat itämaalaiset, jotka ovat syvemmin perehtyneet oman uskontonsa oppeihin, ovat selvillä siitä, että ihmisen sielu ei suinkaan mene eläimen ruumiiseen, vaan pysyy ihmisenä ja ruumistuu ihmisen muodossa. Mutta siinä vanhassa näkökannassa, hyvin kansanomaisessa näkökannassa, että ihmisellä on jotakin tekemistä eläinmaailman kanssa, siinä myös on epäilemättä joku pilkahdus totuutta. Meidän sielunelämämme ei ole niin yksinkertaista laatua, se ei ole niin vain ratkaistu. Sieluhan käy koulu täällä elämässä ja se on ennen asustanut toisessa ihmisruumiissa. Me voimme kuvitella kuinka se vähitellen kehittyi, tulee yhä oppineemmaksi, hienotunteisemmaksi ja kauniimmaksi kaikella tavalla. Kun me tutkimme toisiamme ja itseämme, niin me huomaamme, että ihmisen sielunelämässä on erinomaisen merkillisiä ristiriitoja. Hän ei ole ollenkaan ehjä, kaunis kokonaisuus, joka askel askeleelta kehittyi ja yhä suurempaan viisauteen, vaan hän on sangen monimutkainen ja merkillinen olento, joka on täynnä ristiriitoja. Jokainen ihminenhan tietää, että me olemme kaukana harmoniasta, meidän elämämme ei ole sileätä kulkemista korkeampaa täydellisyyttä kohti, vaan se päinvastoin on kulkua yhä lähemmäs hyvän ja pahan probleemia. Pahan probleemia me ihmiset sieluina lähestymme enemmän ja enemmän. Kuta enemmän me tutkimme itseämme, sitä enemmän me huomaamme ihmisen sielunelämässä aavistamattomia kuiluja. Ihminen tutkii itseään ja hän huomaa että hänessä on hyvin syvällä itsekkyyttä. Hän on aina ollut vakuutettu, että ihmiset hänen ympärillään ovat itsekkäitä. Se ei ole mikään vaikea huomio. Sen me teemme jokainen. Ihmiset ovat itsekkäitä luonnostaan. Jos me mahdollisimman kauan koettaisimme ajatella itsestämme, että me olemme sentään vähäisen parempia kuin toiset ja arvostelisimme ja huomaisimme vikoja toisessa, näkisimme kaikkea pahuutta ja häijyyttä ja syntiä, mutta

itseämme lohduttaisimme sillä, että me nyt emme sentään ole niin kovasti pahoja, emme ole langenneet niin syvälle itse asiassa meissä on paljon hyvää, jos mahdollisimman kauan koettaisimme lohdutella itseämme tällä tavalla, niin menevät kuitenkin sitten silmämme auki näkemään, että ihmisen sielu on hyvin merkillinen. Sillä jos meidät heitetään elämän suurten tuskien eteen, niin voimme huomata, että oma sielunelämämme värjöttää ja vapisee ja pyytää kuin armoa: mutta minä en sentään tahtoisi mennä ihan syvipäähän helvettiin, minä tahtoisin onnea ja autuutta. Minä pelkään liiallisia suruja, murheita ja tuskia. Me olemme luonnostamme pelkureita, me tahdomme paeta pahaa ja kärsimystä. Me olemme silloin jo niin pitkällä sielunelämässämme, että me emme suorastaan tee kaikista karkeinta pahaa. Mutta me tahtoisimme joka tapauksessa paeta kärsimyksiä, emme tahtoisi joutua helvettiin. Me huomaamme, että meissä on itsekkyyttä, syvällä meissä on jotain heikkoa. Kuitenkin me voimme tehdä toisiakin havaintoja. Voimme tehdä sen havainnon, että jotakin on meidän sielussamme, joka voi meidät lunastaa ja se on rakkaus, se on, että me rakastamme. Jos rakkaus pääsee meidän sielussamme puhkeamaan, jos se valtaa sielun, silloin me voimme kärsiä. Jokainen äiti on kokenut sitä, että hän on valmis kärsimään miltei mitä tahansa lapsensa puolesta. Jokainen ihminen, joka rakastaa toista ihmistä kärsii toisen puolesta. Ei hän pelkää kärsimyksiä ja ponnistuksia. Rakkaus on siis jotain semmoista merkillistä, niin kuin jossain pyhässä kirjassa apostoli sanoo: rakkaus ajaa pelon ulos.

Kerronpa teille pienen intialaisen kaskun. Oli kerran eräs intialainen kuningas, jolla oli uskollinen koira. Kuningas kuoli ja pian tämän jälkeen kuoli myös hänen koiransa. Kuoleman tuolla puolen kuningas kulki uskollisen koiransa kanssa. He vaeltelivat yhdessä kunnes tulivat taivaan portille. Ovenvartija taivaan portilla avasi oven kuninkaalle ja kuningas astui sisään. Mutta silloin hän kääntyi etsimään koiransa ja näki, että ovenvartija esti koiraa tulemasta sisään. Entä minun uskollinen ystäväni, eikö

hän pääse kanssani tänne? – Ei, sanoi ovenvartija, eivät koirat pääse taivaaseen. – Vai niin, sanoi kuningas silloin ehkä suvaitsette, että minä astun pois täältä. Minä en voi koiraani hylätä. Missä olisi minun rakkauteni, jos astuisin taivaaseen ja jättäisin ainoan uskollisen ystäväni oven ulkopuolelle. Kuningas lähti pois taivaasta jäi olemaan koiransa kanssa.

Samalla tavalla voi joku kristitty ajatella. Sanokaamme, että vaimo kadottaa miehensä kuolemassa ja hän voi pelätä miehensä suhteen, että tämä on nyt varmasti tuomittu helvettiin. Silloin tuo vaimo saattaa ajatella niin, hän saattaa rukoilla: Anna minun myöskin joutua helvettiin, että saisin olla mieheni kanssa, sillä ilman miestäni ei minulla ole mitään taivasta. Minä en tahdo mihinkään taivaaseen. Jos mieheni on kadotuksessa, niin anna minun myös päästä sinne, että saisimme olla aina yhdessä. – Näin suuria ajatuksia voi rakkaus herättää ihmisen sydämessä.

Me seisomme siis, kun tarkastamme ihmissielun, inhimillisen sieluelämän probleemia, me seisomme ihmeellisen kaksinaisuuden edessä. Kuinka on mahdollista, että ihmisen sieluun mahtuu itsekkyyttä, pahuutta, kaikkea julmuutta ja syntiä ja paheellisuutta ja samalla mitä taivaallisinta hyvyttä, mitä jumalallisinta rakkautta? Mikä on ihmissielun arvoitus? Mistä ovat ihmisen sieluun tulleet nämä merkilliset vastakohtat? Siihen tuskin muut maailmanselitykset voivat antaa vastauksenkuin se iänikuinen viisaus, joka puhuu jälleensyntymisestä. Sehän puhuu kehityksestä ja se sanoo: ihminen on taivaasta tullut järjen lapsi, joka on ottanut asuntonsa lihan majaan, eläimen maajaan. Ihmissielun historiasta kertoo tämä iänikuinen viisaus tällä tavalla:

Ihmiskunta, niin kuin jo olemme aikaisemmin puhuneet, oli eläinkuntana jossain toisessa tähdessä, jossain tämän maapallon edellisessä ruumistuksessa. Silloin noihin eläimellisiin muotoihin astuivat järjen pojat, taivaalliset järjenpojat, enkeliolennot, tajuiset, jumalalliset tajuntakeskukset, itse suuresta jumalallisesta elämästä syntyneet henget. Toissa päivänähän oli puhe siitä, että

ihminen ei ole ainoastaan ruumis, eikä ainoastaan sielu, vaan ihminen on myöskin henki, niinkuin apostoli Paavali sanoo. Tämä henki on juuri taivaasta kotoisin, se on Jumalasta syntynyt. Tämä henki astuu itse asiassa aineeseen sitä luodakseen. Mikä se on, joka luotava? Se on juuri eläinkunta, joka huokailee, se eläinkunta huokailee kaikessa luonnollisessa itsekkyydessään luonnollisessa rajoituksessaan ja ahtaassa sielunelämässään. Siihen eläinkuntaan astuvat nämä suuret, taivaalliset auttajat, nämä Jumalasta syntyneet henget. Se on samalla silloin heidän omaa kouluansa. He ovat iankaikkisuudessa syntyneet ja he ovat kuin lapsia ja nämä upotetaan eläimiin. Silloin kun nämä jumalallisessa rakkaudessa, nämä järjenpojat, astuivat eläinkuntaan, uppoutuivat siihen, silloin syntyy ihmisen sielunelämä, silloin syntyy inhimillinen sielunelämä, silloin nämä olennot tuovat mukanaan juuri tuon minän, joka osaa ajatella, tuntea ja tahtoa. Vaikkei se vielä voisi ajatella, tuntea ja tahtoa, niin sillä on mahdollisuus siihen. Se on jumalallinen tajuntakeskus. Tuo ihmisminä on siis kuin kahden maailman välillä. Toiselta puolen se pitää ikäänkuin kättä kuroitettuna taivasta kohti, kotiaan kohti, koska se on jumalsyntyinen mutta toiselta puolen se pitää toisella kädellään kiinni siitä eläimen sielusta, johon se on upotettu. Kun tuo ihminen syntyy eläimessä, niin tuo eläinkunta on siis tullut ihmiskunnaksi sielullisesti katsoen ja sitten se maapallolla syntyykin ihmiskuntana saaden luonnolta lahjaksi tällaisen inhimillisen ruumiin, joka on Jumalan kuva, siinä merkityksessä, kuin eilen oli puhetta. Ihmisminä, taivainen ja samalla eläimellinen, saa asuntonsa nyt ihmiskunnan inhimillisessä ruumiissa voidakseen siellä kehittyä, jotta täällä ihmismaailmassa voisi taivaallinen lähetti lunastaa eläimen. Se eläin, se on, jota apostoli Paavali nimittää lihaksi, se on sarks, se on meidän lihamme. Meidän lihamme ei ole tämä näkyväinen taideteos, tämä meidän inhimillinen ruumiimme. Meidän lihamme on se eläin, joka meissä asuu ja jonka me olemme ihmisolentoina eli henkiolentoina ottaneet luoksemme.

Nyt meidän koko elämämme, yhä uusiintuva, jälleensyntyvä elämämme on eläimen lunastamista, se on lihan muuttamista ihmiseksi, inhimilliseksi. Eläimessä on luonnollista itsekkyyttä, eläimessä on taipumuksena kaikenlaiseen himokkuuteen, joka on asiaan kuulumatonta ihmisessä. Eläinmaailmassa se kaikki oli luonnollista. Ihmiselle, jolle on annettu suuri elämän ihanne, ihmiselle, se on luonnotonta. Mutta kestää vielä aikoja ennenkuin me opimme täällä maan päällä ihmisinä tämän ymmärtämään. Me emme suinkaan heti näe, että ihmisessä on eläintä. Emme suinkaan heti näe, että meidän on lunastettava tämä eläin. Emme suinkaan heti näe, että meidän on muutettava sielunelämämme eläimestä inhimilliseksi ja inhimillisestä jumalalliseksi. Paljon saamme kokea ja paljon nähdä paljon tässä elämässä maanpäällä olla, ennenkuin me edes tämän näemme, ennen kuin me tämän ymmärrämme. Mutta kun me sen ymmärrämme, silloin me alamme tehdä työtä sielunelämämme muovaukseksi, sen uudistamiseksi. Vaistomaisesti ihminen tämän ymmärtää kun hän tulee kulttuuriolennoksi. Mitä on kulttuurimme? Se tähtää sisäisen olemuksensa puolesta juuri sielunelämämme hienostumiseen. Kaikki kulttuuri on tällä tavalla meidän sielunelämämme koulua. Samalla kuin se on meidän sielumme luoma ja voisimme sanoa henkemme luomaa, niin se samalla on koulua meidän sielunelämällemme. Kaikki olosuhteet täällä maan päällä ovat omiansa kehittämään meidän sielunelämäämme. Eräs sielunelämämme kehittäjä on taide. Kaikille ihmisille on kauneus rakasta ja taiteen avulla me tietämättämme juuri kasvatamme sielunelämäämme. Tämä kasvattaminen, tämä itsekasvatus on suureksi osaksi vaistomaista, itsetiedotonta. Se kasvatus tapahtuu myös uskonnon välityksellä. Itsetiedotonta se on siihen asti kunnes ihminen tulee totuudenetsijäksi, joka ei enää tyydy mihinkään muuhun kuin siihen, että hän pääsee kosketuksiin itse hengen kanssa. Me sanomme, että ihminen kaipaa Jumalaa. Hän tahtoo elämän yhteyteen, jonka lapsi hän on, jonka synnyttämä hän on. Hän pyrkii Jumalan yhteyteen, jonka poika hän on. Kun

ihmisessä herää sisäinen, henkiolemus, silloin hän vasta ymmärtää elämän suuren, mahtavan draaman ja hän päättelee: niin paljon kuin minun voimassani on, niin paljon minä tahdon ottaa osaa suureen, jumalalliseen työhön, jota tehdään tässä olemisessa, jota varten koko tämä olemassaolo on. – Ihminen näkee ihanteen, täydellisen ihmisen ihanteen, joka on asetettu ihmisen eteen. Se on niin lumoava. Tätä ihannetta ovat näyttäneet kaikki suuret ihmiset, jotka ovat olleet maan päällä. Ja kun sellainen olento kuin Jeesus Kristus on sanonut meille: seuraa minua, niin hän myöskin esiintyy meille inhimillisen ja jumalallisen täydellisyyden loistossa. Meidän sydämemme sykkii uudesta tulesta ja väräjävin käsin me ojentaudumme tätä ihannetta kohti ja kuiskaamme: jospa voisimme heikoin voimin sitä kohti kulkea.